

DESZEGREGÁCIÓS PERESKEDÉS KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPÁBAN

FARKAS LILLA JOGVÉDŐKKEL BESZÉLGET

Az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány deszegregációs konferenciát és workshopot szervezett, ahol Farkas Lilla, az Alapítvány munkatársa kérdezte a régióból érkező szakértőket, akik saját országukban – Bulgáriában, Görögországban, Romániában és Szlovákiában – lépnek fel a romák iskolai szegregációja ellen.*

ROMÁNIA I.

Haller István – Romániai Nemzeti Diszkriminációellenes Tanács

Miért a romákkal és az oktatással foglalkozol?

Azért az oktatással, mert egy közösségnek lényegében ez adja a jövőjét. Ahol nincs oktatás, ott nincs jövő. Ha hosszú távra akarunk befektetni a társadalomba, az oktatás javítása kell, hogy legyen az elsődleges cél. Romániában a romák túlnyomó többsége munkanélküli és nyomorban él. A gazdasági helyzeten csak az javítana, ha ezek az emberek megjelenének a munkaerőpiacon. Jelenleg a cégek sokszor azért nem tudják őket felvenni, mert hiányzik a megfelelő oktatási háttérük. Ugyanakkor Romániában az oktatás területén a roma közösségekben jelentkező problémák túlnyomóan a szegregációra vezethetők vissza. Azokban az iskolákban, ahova a roma gyermekek járnak, az órákat nem tartják meg, a tanárok nincsenek felkészülve, és a roma gyermekek osztályról osztályra sodródhatnak anélkül, hogy az iskolába járásnak bármilyen pozitív eredménye lenne. A szegregációnak a másik következménye az, hogy a nem roma nincs hozzászokva a romához. Emiatt ha esetleg az oktatási háttér hiányosságai ellenére egy roma mégis munkát kap, akkor megpróbálják elűzni. Másrészt a romáknak is hozzá kell szokniuk ahhoz, hogy a nem roma társadalom hogyan kommunikál. Azok a roma gyermekek, akik integrált iskolába járnak, ezt elsajátítják, és ez működik a másik irányba is. Ennek révén később a közösségek úgy tudnak egymás mellett élni, hogy nem pusztán párhuzamosan léteznek, hanem meg is értik egymást.

A többségi társadalom – legyenek azok erdélyi magyarok vagy romániai románok – mit nyerhetne a deszegregációval, az integrált iskolákkal?

* Köszönjük Hajdu Zitának a szöveg közléséhez nyújtott segítségét.

Ebből csak nyerni lehet. Egyrészt a társadalom rendkívül széttagolt, nagyon magas a szegények száma, nincsen középréteg, és az ilyen társadalom rendkívül instabil. Másrészt, ha valódi verseny alakul ki a munkaerőpiacon, és tényleg az kerül jó munkahelyre, aki jó munkát végez – nem pusztán etnikai hovatartozása miatt –, az egyértelmű gazdasági fejlődést hoz. Ha megnézzük, hogyan fejlődött a gazdaság, amikor elfogadták, hogy a nők is dolgozzanak, egyenlő fizetésért, akkor ez jól látható. Ugyanez várható akkor, ha a romák belépnek a munkaerőpiacra, és ugyanolyan személynek tekintjük őket is, mint bárki mást.

Van-e ezeken a racionális érveken túl más is, ami miatt a romákkal foglalkozol, és ami miatt fontosnak tartod a deszegregált oktatás ügyét?

Lényegében érzelmi okokból, nem racionális megfontolásból kezdtem dolgozni ezen a területen. Újságíró voltam, és olyan közösségekben jártam, ahol a romákat elüldözték, a házukat felgyújtották, embereket lincseltek meg. Megdöbbentő volt ezt látni. Úgy éreztem, valamit tenni kell, hogy ez ne fordulhasson elő többet, és hogy megbüntessék azokat, akik mindezt elkövették. Innen indultam, láttam, hogy az erőszakot valamilyen módon kordában lehet tartani, meg lehet akadályozni, de ez nem lehet végcél. El kell jutni oda, hogy egyáltalán soha ne is merüljön fel, hogy így járjunk el embertársainkkal szemben. Ekkor kezdtem alaposabban foglalkozni azzal, hogy mit is kell tennünk annak érdekében, hogy a társadalom másképp viszonyuljon a kisebbségi közösségekhez.

Meséltél a konferencián egy személyes élményt is arról, hogyan váltál előítéletes kisgyerekből az integrált oktatás révén befogadó felnőtté?

Valóban, én az integrált oktatás „áldozata” vagyok. Egy marosvásárhelyi elit családból származom, és elit iskolába jártam az első négy osztályba, azután

a Bolyai iskolába kerültem. Később elköltöztünk, és közel kerültünk egy olyan iskolához, ahova hidegvölgyi romák is jártak. Ötödikben megjelentem az első nap, még a Bolyai iskolában. A szüleim ugyanis a törvényi előírások ellenére – hiszen már nem oda tartoztunk – oda írtattak be. Egyszer csak jött az igazgató, és megkérdezte, hogy ki az a Haller István. Felálltam, és erre azt mondta nekem, hogy holnaptól a Tizennégyes Általános Iskolába fogok járni. Ezt óriási csapásként éltem meg, mert tudtam, hogy a Tizennégyes Általános Iskolát úgy nevezik, hogy cigányiskola, és odajárt az egész „cigányvölgy”. Amikor hazamentem, azt mondtam a szüleimnek, hogy abba az iskolába nem vagyok hajlandó járni, tegyenek meg bármit, hogy engem kivegyenek onnan. Édesanyám elment az iskolába beszélni a tanárokkal, és amikor visszajött, azt mondta, hogy márpedig oda fogok menni, ha akarok, ha nem. Ez akkor nekem egy tragédia volt, nekem, a jól nevelt rasszista gyermeknek. Amikor elkezdtem az iskolába járni, megrökönyödve tapasztaltam, hogy ugyanolyan gyermekek járnak oda is, mint én, ugyanúgy lehet velük játszani, ugyanúgy jól érezzük magunkat együtt. Ők ellátogattak hozzám, én ellátogattam hozzájuk, és teljesen normálisnak tűnt azután, hogy együtt vagyunk, együtt élünk, és nincs elit gyermek és nem elit gyermek.

Elmondom még egy gyermekkori történetemet, amikor először szegényítettek meg amiatt, hogy tévesen gondolkodom. Jött egy új osztálytárs, egy szőke lány. Faluról költöztek át Vásárhelyre. Egy teadélutának nevezett buli volt az iskolában, felkértem táncolni, és nagyon kellemetlen szagot éreztem. Oda mentem a sarokba, ahol a fiúk voltak, és azt mondtam, hogy ne táncoljatok velem, mert bűdös. Én ekkor nem tudtam, hogy az naftalinszag volt. Szegény kislány, elővette az egyik ruhát a naftalinból, és én életemben először éreztem naftalint, és éreztem, hogy ez egy kellemetlen szag. Az egyik roma gyermek az osztályból, aki soha életében nem árulkodott, egyből odament az osztályfőnökhöz, és azt mondta, hogy osztályfőnök, Haller István ezt és ezt tette az osztálytársunkkal szemben, és ez megengedhetetlen. Úgy megszégyenített akkor az osztályfőnököm és a roma osztálytársak, hogy „István, így nem lehet viselkedni”, hogy akkor megtanultam, hogy az ember nem külsőségekre és előítéletekre alapoz, hanem az emberi értéket keresi meg mindenkiben.

Ha elindul egy érdemi deszegregációs pereskedés Romániában, akkor ez szerinted milyen eredményekkel járhat? Mennyire tudja megmozgatni a társadalmat, a törvényhozást, az oktatási minisztériumot, a szakmát?

A társadalmat nem fogja tudni megmozgatni, de a szakmát igen. Biztos vagyok abban, hogy akik az oktatásban dolgoznak, azok felfigyelnek, és utána meg tudják tenni a megfelelő lépéseket. A szakmában vannak olyanok, akik lusták, és nem akarnak olyan gyermekekkel foglalkozni, akikkel valóban foglalkozni kell. Sokan vannak ilyenek, mivel alacsony a fizetés. És nagyon sok olyan személy van, aki meggyőződésből tanít, és nem azért, mert fizetik. Remélem, hogy ezeknek az ügyeknek az lesz a végkicsengése, hogy a szakma összefog, és komolyan megvizsgálja, hogy mit lehet tenni a változás érdekében.

A legfőbb ügy azok közül, amiket az NCCD, a Romániai Egyenlő Bánásmód Hatósága vizsgálta eddig, és iskolai szegregációval foglalkozott, elétek került. Ezeknek volt-e érdemi hatása, jártak-e kézzel fogható eredménnyel?

Igen, volt olyan eset, hogy a panasz benyújtása után, mielőtt a döntés megszületett volna, megtörtént a deszegregáció. Craiovában egy iskolában volt három osztály. Két osztályban nem volt roma, és a harmadik osztály roma osztály volt. A panasz valamikor az iskolai év végén érkezett. A következő év elején, mikor döntésre került volna sor, kiderült, hogy a gyermekeket szétosztották, és három olyan osztályt hoztak létre, amelyben egyenlő arányban voltak romák és nem romák. Minden osztályban volt nyolc-nyolc roma gyermek.

Mivel rájöttek, hogy úgymint szankció lesz a vége.

Igen, megelőző műveletként deszegregálták az osztályokat. Ezt itt könnyű volt végrehajtani. Azt vettük észre, hogy ott, ahol szegregált osztályok voltak, ott ezt meg tudták tenni. Ahol iskolák voltak szegregálva – vagyis egy településen van két iskola, az egyikben több roma van, a másikban egyáltalán nincs roma –, ott nehezebb, és a szülők is ellenállnak. De volt már olyan eset, Bihar megyében, amikor sikerült szülői ellenkezés ellenére megoldani a helyzetet, és éppen egy tanár állt az ügy mellé, azt mondta, hogy ezt meg kell tennünk, és így végül a többségi szülők is befogadták a gyerekeket.

ROMÁNIA II.

Iustina Ionescu – az ACCEPT képviselője a C-81/12 Asociația Accept v Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării ügyben

Miért a romák, és miért a közoktatás? Milyen személyes indíték vezetett, hogy ezzel a területtel foglalkozz?

Diszkriminációs joggal, a romániai joggyakorlattal foglalkozom. Elsősorban a szexuális orientáció alapján tett megkülönböztetésre fókuszállok, de együttműködök roma jogvédő szervezetekkel, akiknek segíteni szeretnék, hogy ezen a területen is fejlesszük a joggyakorlatot.

És miért az oktatás?

Amost folyó képzés is megerősített benne, hogy ez egy olyan jogterület, ahol az emberi jogi sztenderdek segítséget jelentenek, hogy meggyőzzük a bíróságokat, hogy ezek az egyébként gazdasági, szociális és kulturális jogok közé tartozó jogok peresíthetőek, és érvényesíthetőek egyéni és országos szinten. Tehát a jogi érvek megvannak, és kellenek hozzá emberek, akik nemzeti szinten képviselik és érvényesítik is azokat.

Mit gondolsz a romániai deszegregációs joggyakorlatról?

Elsősorban a nemzeti esélyegyenlőségi testület gyakorlatáról lehet beszélni, sajnos azonban ennek a szervezetnek nincs elég jogköre, hogy valódi változást hozzon a politikai döntések és a hatóságok gyakorlatá terén. A bírósági döntések nagyobb erővel bírnának, bár meggyőződésem, hogy az egyedi határozatok, bármilyen alaposak is legyenek, nem elegendők. A sikeres pereskedés után sokat kell dolgozni azon, hogy végrehajtsák a döntést, és az valóban változást hozzon.

Milyen eredményt lehet reálisan várni a deszegregációs pereskedéstől rövid vagy hosszabb távon?

Elsősorban meg kell találni azokat az eseteket, ahol egyértelmű a jogsértés, és azokat kell bíróság elé vinni. A bírósági szakasz után kommunikálni kell az ügyet, olyanokkal, akik ehhez értenek, a médiából, a civil szférából, és együtt kell működni helyi roma szervezetekkel. A mi szervezetünk Bukarestben működik, és nincsenek olyan munkatársaink, akik a helyszínen dolgoznának, ahol a jogsértések történnek.

Van lehetőség actio popularis keresetet benyújtani, ahol a szervezet jelenik meg peres félként, együttműködve helyi szervezetekkel?

A hatályos román jog alapján a jogvédő szervezetek nyújthatnak be *actio popularis* igényt, és ezzel érdemes élni. Viszont szükség van a helyi szervezetek támogatására, különösen, amikor az érvényesítésre, végrehajtásra kerül sor.

Van olyan tapasztalatod, a diszkriminációs jog más területéről, például a szexuális orientáció alapján tett megkülönböztetések kapcsán, amely hasznosítható deszegregációs ügyekben?

Igen, azt gondolom, hogy fontos, hogy együttműködjünk olyan szervezetekkel, amelyek más, megkülönböztetésnek kitett csoportokkal foglalkoznak. Gyakran hatékonyabb, ha egy ügyben más, nőjogi, oktatási vagy a média területén működő szervezetekkel együtt lépünk fel, megmutatva, hogy közös értékeket képviselünk. Fontos továbbá, hogy egyéni történeteket jelenítsünk meg, a gyerekek elmondhassák a sérelmeiket nem csak a bíróság előtt, de a médiában is. Tehát ne csak az elvont jogi elvek jelenjenek meg, hanem az is, hogy ez hogyan határoz meg egyes életeket.

SZLOVÁKIA

Vanda Durbakova – Polgári és Emberi Jogi Központ

Miért a romák, és miért a közoktatás?

Szlovákia keleti részén élek, ahol ez a probléma, a Sroma gyerekek szegregációja lényegében körülvesz, szinte minden második faluban látom. Ez egy súlyos gondja az országnak, és szlovák állampolgárként foglalkoztat ez a kérdés.

A szegregáció települési szinten is megjelenik, miért pont az oktatási elkülönítéssel foglalkoztok?

Nem tudunk minden területtel foglalkozni, és ezt a kérdést kiemelt jelentőségűnek érezzük. Amikor bírósághoz fordultunk, a roma szülők is aktívan felléptek, és változást akartak.

Van valami személyes motívum, ami miatt ezzel a kérdéssel foglalkozol?

Ez talán több élményből fakad nálam. Gyerekként egy ideig külföldön éltem, ahol olyan emberekkel is találkoztam, akik más környezetből érkeztek, esetleg más volt a bőrszínük. A gyerekkori barátaim kö-

zött volt roma. Amikor a nagymamámhoz mentem, roma szomszédaink voltak. Aztán amikor jogot tanultam, és egy prágai civil szervezethez kerültem, egyértelművé vált, hogy emberi jogokkal akarok foglalkozni, és amikor utána hazaköltöztem, világos volt az is, hogy mi a legfontosabb probléma ott, ahol élek.

Milyen szerepet játszott az a roma közösségi kapcsolattartó, akivel együttműködtetek az általatok vitt actio popularis ügyben?

Az elsőfokú bírósági döntés után kezdődött ez az együttműködés. Sok belső beszélgetést és egyeztetést tartottunk, amíg az ügy tartott, és ebbe őt is bevontuk. Nagyon hasznos visszajelzéseket adott. A másodfokú eljárás alatt már velem együtt jelentünk meg az ügy kapcsán a médiában. Úgy gondolom, fontos üzenet volt a nyilvánosság felé, hogy egy roma szülő is közvetlenül képviselte, hogy ami a gyerekekkel történik, az jogellenes, és ennek véget kell vetni. A döntés után gratulált a bírácoknak, hogy az adott társadalmi környezetben volt bátorságuk ezt megtenni.

Túl vagy az első ügyeteken, amit megnyertetek, egy gyönyörű határozat született első- és másodfokon. Mi a közvetkező lépés? Hogyan látod a szegregáció és deszegregáció jövőjét Szlovákiában? Meddig lehet elmenni?

Jogász vagyok, és jogászként megtettem minden tőlem telhetőt, hogy megnyerjük az ügyet. Mivel ez az első ilyen ügy Szlovákiában, ez elindíthat egy változást, és eredményesebben lépünk majd fel a döntéshozóknál, akik felelősek ezért a helyzetért. Talán más jogvédő szervezetekre is hatással lesz. Bár könnyen lehet, hogy az érdemi változáshoz ez az egy eset nem lesz elegendő. Gondolkodunk azon, hogy más eseteket is bíróság elé vigyünk. A jogi út része egy eszköztárnak: mint egy kirakós játékban, más lehetőségekkel együtt segíthet, hogy változást érzünk el.

Mennyiben gondolsz, hogy a fellépés elsősorban a ti dolgotok, felelősségetek?

Természetesen a felelősség elsősorban az államé, mi nem tehetünk mást, mint hogy jelezzük, hogy valami rosszul működik, hogy az állam ezért a nemzeti jog alapján felelősséget visel, és hogy változásra van szükség. Ez egy sokszereplős történet, ahol a mi dolgunk civil szervezetként, hogy nyomást gyakoroljunk rájuk, és változást érzünk el.

BULGÁRIA

Daniela Mihajlova – Egyenlő Esélyek Kezdeményezés

Miért a romák, és miért az oktatás?

Hogy miért a romák? Ezt sokszor kérdezték tőlem, és már el is felejtettem, mit válaszoltam eredetileg. Tizenöt éve dolgozom ezen a területen, és sajnos nem látok elég eredményt. Ez motivál.

Miért? Szereted a vesztes csatákat?

Nem. De úgy gondolom, hogy igazam van, és feldühít, ha azt látom, hogy ezzel egyedül vagyok. Ezért nem adom fel, és továbbra is ezérek dolgozom.

És honnan jön ez a személyes elköteleződés?

Talán a gyermekkoromból. Az osztályban, ahova jártam, elég feszült volt a helyzet. Járt oda két roma diák, és a feszültség mindkét oldalról érezhető volt. Ez a helyzet meglehetősen frusztrált, ezért először megpróbáltam barátkozni velük, de nem voltak túlzottan nyitottak. Akkor nem értettem, hogy miért, de ma már tudom. Később, amikor már végeztem a szófiai egyetemen, a Bolgár Helsinki Bizottság megkeresett minket, hogy segítséget nyújtana a roma emberi jogi pereskedésben. Éppen akkor indítottunk hasonló programot Szófiában az egyetemi csoportunkkal.

És miért a közoktatást választottátok?

Először a lakhatásra koncentráltunk, és értünk is el sikereket, nem hazai, hanem nemzetközi fórumok előtt. Aztán ahogy végiggondoltuk, valójában az összes többi probléma annak eredője, hogy ezekben a közösségekben alacsony szintű oktatást kapnak, vagy még azt sem. Ahhoz, hogy valódi változás történjen, húsz vagy ötven év múlva, itt kell kezdeni.

Hogyan értékelnéd a deszegregációért, integrációért folytatott munkátok eredményét Bulgáriában?

Jó eredményeink vannak. Bár a sikeres hazai bírósági pereskedés után is azt látjuk, hogy nagyon negatív volt a reakció a közvélemény és a sajtó részéről. Még akkor is, ha megkérdezték minket, a cikkekben még a mi szavainkat is kiforgatták, negatív fényben tüntetve fel magát az ügyet. A társadalom

valahogy úgy érezte, hogy bűnösnek találták olyan ügyben, amiben nem érzi magát vétkesnek, és ezért dühös. Amikor pedig a bolgár bíróság is nekünk adott igazat, az különösen negatív reakciókat váltott ki. Hasonlóan erős társadalmi és sajtóvisszhangja volt, amikor nemzetközi fórumok előtt léptünk fel, például amikor a Szociális Charta alapján marasztalta el a bizottság Bulgáriát.

Van alternatívája a deszegregációs pereskedésnek?

Vannak más intézkedések, amelyeket meg lehet tenni, de a pereskedést nem lehet elkerülni, ha valóban változást akarunk.

Miért?

Mert ezek érintik igazán érzékenyen a közigazgatást és az oktatási szakértőket. Egyedül ez kényszeríti őket, hogy szembenézzenek a hibáikkal. Mi önmagunkban ezt nem tudjuk elérni. Leülhetünk és beszélhetünk velük, bemutatathatjuk a szakmai álláspontunkat, érveinket, anyagainkat, de ez nem fogja megérinteni őket, a kisujjukat sem fogják mozdítani.

GÖRÖGORSZÁG

Theodoros Alexandridis – Görög Helsinki Bizottság

Miért foglalkozol emberi jogokkal, roma jogokkal és oktatással?

Régen kezdtem emberi jogi területen dolgozni Görögországban. Azt láttam, hogy a legtöbb védelemre szoruló csoportnál megvannak azok az emberek, akik aktívan fellépnek a csoport érdekében, és tesznek a változásért. Ami meglepett, hogy senki nem volt, aki ugyanezt tegye a romák esetében. Sőt, évek után is ugyanezt látom.

Mire vezethető ez vissza?

Egy olyan csoportról van szó, akikkel szemben nagyon mély előítéletek rögzültek. Még ha nagyon haladó szellemiségű emberekről van is szó, valami visszatartja őket attól, hogy a romákkal foglalkozzanak, szembenézzenek ezzel a kérdéssel. Talán arról van szó, hogy még ezek az emberek sem képesek túllépni valamin, még akkor sem, ha ez elvárható lenne valakitől, aki mondjuk behatóan ismeri a marxista elméleteket. Legalább egy aspektusból meg

kellene érteniük ezt az összetett, egyszerre faji és társadalmi problémát, de még eddig sem jutunk el.

Mondtál korábban egy jó példát arra, hogyan különböztethető meg a diszkrimináltak két csoportja.

Képzeld el, hogy sétálsz az utcán, és meglátsz egy embert egy toloszékben, és mellette egy roma nőt, aki a babakocsit próbálja a padkára feltolni. Kinek segítenél? Szerintem az emberek többsége ösztönösen a toloszékben ülőnek segítene.

Mivel a mozgássérültek is stigmatizáltak, úgy tekintenek rájuk, mint akik teljesen tehetetlenek, segítségre szorulnak.

Ne értsd félre, természetesen meg kell adni a megfelelő segítséget ebben az esetben is. De mintha nem lennénk tudatában, hogy a két csoport tagjai milyen nehézségekkel szembesülnek. Azzal, hogy ezek kapcsán nem látunk tisztán, mindkét csoport tagjaival rosszat teszünk.

Miért gondold, hogy az oktatás területén érdemes bírósági ügyeket felvállalni?

A görög helyzetet látom leginkább, ott az oktatással lehet leginkább változást elérni a tudás, képességek, munkavállalás és általában a szocializáció terén. Ha megkérdeznék, hogy melyiket tartom fontosabbnak, az utóbbit emelném ki. Fontosnak tartom, hogy a társadalom tagjai megismerjék egymást, és a társadalom integráns részévé, tagjává váljanak. Ez igaz mind a romák, mind a nem romák esetében.

De ez igaz lehet a lakhatásra, a munkavállalásra is. Miért éppen az oktatás terén érdemes pereskedni?

Az első Sampanis-esetben azért döntöttünk az ügy elindítása mellett, mert azt gondoltuk, hogy az megfelelő nyomást gyakorol a hatóságokra, hogy a lakhatás kérdésében is lépjenek azon a településen. És valóban hozott kisebb változásokat. Például az anyák mondták, hogy nem engedik a gyerekeket több száz métert gyalogolni a buszig, ami az iskolába viszi őket. Végül kiderült, hogy valójában egy kis bódét szeretnének, ami védi a buszra váró gyerekeket, például ha esik az eső. Azt gondolom, a per nélkül még ezt az egészen apró – különösen a görögországi romákat érő diszkrimináció teljes problémaköréhez viszonyítva apró – dolgot sem sikerült volna elérni.

Azt, hogy iskolába kell járniuk, felhasználtuk arra, hogy más téren is javulást hozzunk a mindennapi életükben.

Hogyan tudnád összefoglalni a bírósági ítélet hatását a gyakorlatban?

Az biztos, hogy Észak-Görögországban a helyi oktatási hatóságok a közép- és felsőszintű állami oktatási vezetőkkel együtt kidolgoztak deszegregációs terveket, hivatkozva az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntésére – amely csak a Sampanis-ügy lehetővé, bár nem nevezték meg. Miután helyben döntés született, a miniszter leült a helyi oktatási és önkormányzati vezetőkkel – a romákat vagy képviselőiket persze nem hívták meg –, és visszavonta a helyben meghozott döntést, amiben a helyi szereplők megegyeztek, és fenntartotta a szegregált oktatást. Ez mutatja, hogy nem feltétlen a helyi ellenállás leküzdése a legnagyobb akadály, másrészt hogy egy mégoly jelentős bírósági ítélet önmagában nem jelent garanciát, utána jön a munka neheze: elérni, hogy a határozatban foglaltakat végre is hajtsák.

Az ítéletből is jól látható volt, hogy a görög szülők nem szégyelltek felvállalni azt az elutasító álláspontot, amely teljesen figyelmen kívül hagyja a roma gyerekek jogait. Ez volt az egyetlen eset, ahol a szü-

lők nem próbáltak semlegesnek tűnő érvek mögé bújni, amikor a szegregáció fenntartását próbálták elérni, társadalmi nyomást, pszichológiai rábatást gyakorolva, sőt akár erőszakkal fenyegetve. Előfordult hasonló más diszkriminációval sújtott csoport esetében?

Egy volt droghasználók lakhatását érintő ügyre emlékszem, ahol volt hasonló reakció. De még ebben az esetben is volt olyan tagja a helyi társadalomnak, aki egyetértett a változással.

Mivel volt olyan családtag vagy barát, aki érintett volt.

Pontosan.

Ez is a probléma része, hogy ha eleve nincs olyan barátod, családtagod, aki az érintett csoportba tartozna, még nehezebb változást elérni, hiszen nincs személyes kapcsolat. Azt gondolom, ez a legfontosabb érv a deszegregáció mellett: a társadalmi távolságok csökkentése.

A jelenlegi helyzet megkönnyíti, hogy fenntartsuk azt a hitet, hogy a romák mások, akikhez nincs közünk, akikkel semmi nem köt össze, és akiktől nem is akarunk tudni.